L-GĦEJUN TAR-RABA' EVANĠELJU (2)

Fr Martin Micallef OFMCap

Fl-ewwel parti ta' din il-kitba tagħna li ġiet ippubblikata fil-ħarġa ta' qabel din, bdejna naraw kif numru ta' studjużi nnutaw li l-Evanġelju skont San Ġwann jagħtina indikazzjonijiet li ma nkitibx minn id waħda u lanqas ma nkiteb f'daqqa. Minflok, jidher li wara dan l-Evanġelju hemm numru ta' 'għejun' [bl-Ingliż: *sources*] li l-Evanġelista uża sabiex seta' jikteb ir-rakkont tiegħu.

Tliet Għejun

Wieħed mill-istudjużi l-kbar li ħalla marka qawwija fuq l-istudju ta' kif żvolġa l-Evanġelju skont San Ġwann bla dubju ta' xejn huwa Rudolf Bultmann. Dan l-istudjuż Ġermaniż ħareġ bit-teorija li wara l-kitba tar-Raba' Evanġelju hemm tliet għejun differenti. L-ewwel għajn hi dik li Bultmann sejjaħilha 'l-għajn tas-sinjali,' it-tieni għajn hi dik li huwa sejjaħ bħala 'l-għajn tad-diskorsi,' u t-tielet għajn hi dik li huwa sejjaħ bħala 'l-għajn tal-Passjoni.'[1]

Rudolf Bultmann

Skont Bultmann, ir-Raba' Evanġelista uża 'għajn tas-sinjali' li minnha huwa għażel u ħa numru ta' mirakli attribwiti lil Ġesù, li aktarx kienu wkoll enumerati, kif jidher fl-użu tan-numru tal-ewwel u tat-

tieni sinjal fi Ġw 2, 11 u 4, 54.[2]

Bultmann identifika wkoll it-tieni għajn, 'l-għajn tad-diskorsi,' li skont hu, ir-Raba' Evanġelista niseġ id-diskorsi li huwa attribwixxa lil Ġesù. Din it-tieni għajn kienet tikkonsisti 'f'diskorsi rivelatorji,' li skont Bultmann, oriġinalment kienu jappartjenu lill-ambjent gnostiku kif rifless fil-kitbiet tal-imsejħin *Mandeans*, possibilment ukoll dawn kellhom rabtiet mal-moviment ta' Ġwanni l-Battista.[3]

It-tielet, Bultmann qal ukoll li r-Raba' Evanġelista ħa minn għajn narrativa li kienet titratta l-passjoni, il-mewt u l-qawmien ta' Ġesù. Din l-għajn tidher li kellha kuntatt mat-tradizzjoni tal-Evanġelji Sinottiċi fir-rigward tan-narrativa tal-passjoni, għalkemm skont Bultmann, din l-għajn kienet indipendenti mis-Sinottiċi.

Skont Bultmann, il-fażi finali fl-oriġini ta' kif inkiteb ir-Raba' Evanġelju, hija mmarkata mill-preżenza ta' dak li hu jsejjaħlu 'ir-redattur ekklesjastiku,' li ried dan l-Evanġelju jiġi aċċettat mill-Knisja. Minħabba f'hekk, skont l-opinjoni ta' Bultmann, dan ir-redattur ekklesjastiku introduċa fin-narrativa tar-Raba' Evanġelju dawk ir-referenzi duttrinali, b'mod partikulari fuq is-sagramenti u l-eskatoloġija li ma kinux hemm mill-bidu. Dawn ir-referenzi jinkludu r-referenza għall-magħmudija fi Ġw 3, 5, ir-referenza għall-Ewkaristija fi 6, 51-58 u għat-tnejn fi 19, 34.[4] Huwa inkluda wkoll 5, 28-29 li tiddeskrivi dak li se jiġri fl-aħħar tal-ġudizzju. Fl-istess ħin, skont Bultmann, dan ir-redattur, għamel ukoll xi tibdil letterarju, billi inkluda l-Kapitlu 21, u filwaqt li skopra li t-test tal-Evanġelju ma kienx f'ordni, ipprova jirranġah fl-ordni li nsibuh illi, minkejja li dak li għamel, skont Bultmann, ma rnexxilux jilħaq l-iskop tiegħu, xi ħaġa li Bultmann innifsu kompliha hu fil-Kummentarju Kolossali tiegħu fuq dan l-Evanġelju!

Hemm numru ta' mistoqsijiet x'nagħmlu fuq il-proposti ta' Bultmann dwar l-oriġini tar-Raba' Evanġelju. Il-pożizzjoni bażika ta' Bultmann, per eżempju, tistrieħ fuq il-fatt illi skont hu l-Evanġelju fil-bidu kellu xejra Gnostika. Minbarra hekk, is-suġġeriment ta' Bultmann li l-Evanġelju hu magħmul jew jistrieħ fuq tliet għejun indipendenti minn xulxin, jagħmilha diffiċli sabiex

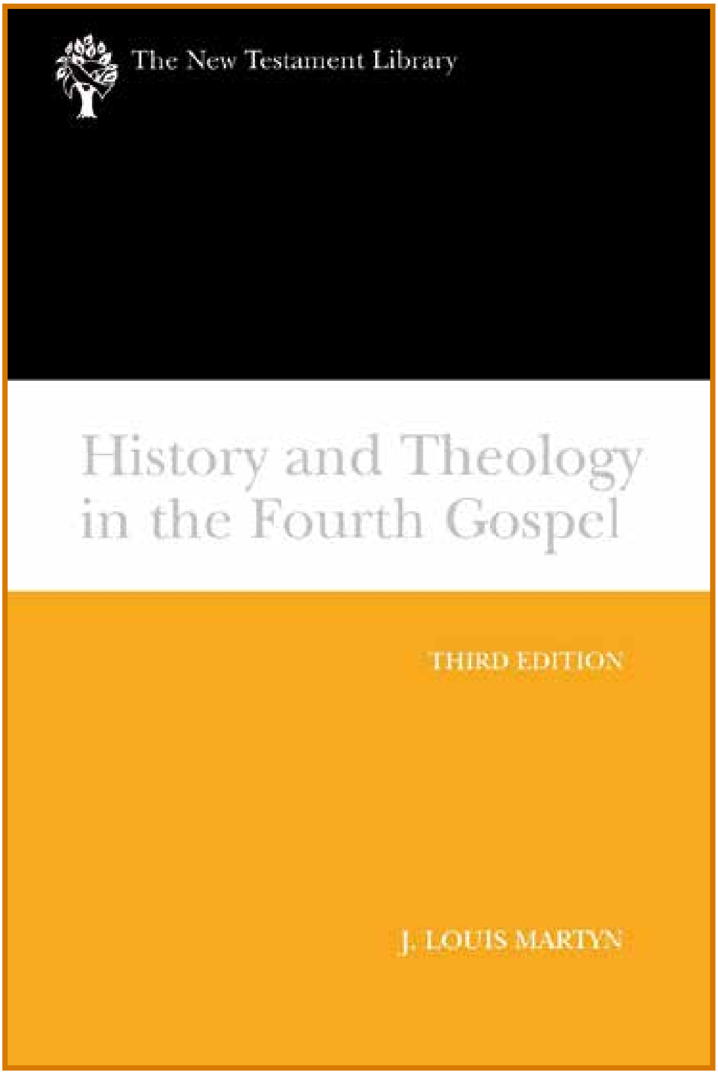

nifhmu kif dawn setgħu ġew magħqudin flimkien, speċjalment l-għajn tad-diskorsi li skont Bultmann oriġinat f'ambjent gnostiku mingħajr ebda rabta storika ma' Ġesù nnifsu.

Edizzjonijiet differenti

It-teorija tal-għejun wara dan l-Evangelju tiddependi fuq il-presuppożizzjoni bażika li r-Raba' Evangelista, possibilment bl-għajnuna ta' oħrajn, ġabar flimkien f'narrativa waħda il-materjal li sab disponibbli għalih. Żvilupp loġiku ta' din l-idea hija li kemm-il darba r-Raba' Evanġelju huwa l-prodott ta' aktar minn kittieb wieħed, allura din il-kitba għaddiet minn redazzjonijiet differenti u mhux waħda, qabel ma l-Evanġelju nsibuh fil-forma finali kif wasal għandna llum.

L-istorja reċenti tal-interpretazzjoni tar-Raba' Evanġelju fil-fatt turina kif numru ta' studjużi oħra aktar reċenti ssuġġerew li dan l-Evanġelju ġie kompost fi stadji differenti; in-numru tal-istadji u r-redazzjoni involuti f'kull każ, tvarja sew fl-opinjoni ta' dawn l-istudjużi.

Fost dawn l-istudji jispikka l-Kummentarju fuq San Ġwann miktub mill-istudjuż Amerikan Kattoliku Raymond E. Brown li għandu t-teorija tiegħu dwar l-istorja tal-oriġini ta' kif inkiteb dan l-Evanġelju.[5] Jekk Brown għandu raġun, allura għandna soluzzjoni investigattiva oħra għall-problema tal-'iskossi' [*aporias*] li niltaqgħu magħhom fin-narrativa tar-Raba' Evanġelju.

Brown joħloq argumenti li fihom jipprova juri kif ir-Raba' Evanġelju nkiteb f'ħames fażijiet differenti. L-ewwel fażi, proposta minn Brown, titkellem fuq l-eżistenza ta' materjal tradizzjonali dwar il-kliem u l-għemil ta' Ġesù; materjal li skont Brown kien marbut mat-tradizzjoni ippreservata fl-Evanġelji Sinottiċi, iżda fl-istess ħin indipendenti minnhom.

It-tieni fażi skont Brown kienet tinvolvi l-iżvilupp ta' dan il-materjal f'perjodu twil, probabbilment permezz tat-tagħlim u priedkli orali. Skont Brown f'din il-fażi, 'predikatur u mgħallem teologu' ta għamla lit-tradizzjoni ta' dan l-Evanġelju fil-kuntest ta' 'ħsieb' jew 'skola.' F'dan il-perjodu, l-istejjer dwar il-mirakli ta' Ġesù ġew

żviluppati fi drama, filwaqt li s-sentenzi ta' Ġesù ġew żviluppati f'diskorsi.

Fit-tielet stadju, imbagħad, Brown jgħid li l-materjal imsemmi fit-Tieni Stadju, ġie organizzat f'Evanġelju konsekuttiv, b'mod illi dan iffurma l-ewwel edizzjoni tal-Evanġelju li għandna llum.

Ir-raba' stadju, skont Brown, kien jikkonsisti fir-reviżjoni ta' dak li kien inkiteb diġà imma li issa fih jiġu adattati materjal tradizzjonali għas-sitwazzjoni preżenti ta' min kien qed jagħmel din ir-reviżjoni, inkluż il-materjal li nsibu f'Ġw 9, 22-23 jiġifieri dak li jiġrilu r-raġel agħma mfejjaq minn Ġesù.

Dwar il-ħames u l-aħħar fażi mbagħad, Brown jgħid li mhux dejjem hu faċli li

Raymond E. Brown

tiddistingwiha mir-raba' fażi. Din kienet ir-redazzjoni finali minn xi ħadd li mhuwiex l-Evanġelista. Ir-redattur inkluda hawn materjal meħud mit-Tieni Stadju, li kien għadu mhux użat fl-edizzjoni ta' qabel tal-Evanġelju. Dan jispjega l-għala materjal f'San Ġwann, per eżempju, Gw 3, 31-36 u 6, 51-58 jinħass repetittiv. Hekk ukoll il-materjal doppju fi Ġw 14 u 16, u l-waqfa fi Gw 14, 31. Hekk ukoll skont Brown, wisq probabbli li l-materjal dwar Lazzru fi Gw 11 u 12, daħal fil-Ħames Stadju tal-kitba tal-Evanġelju, hekk ukoll il-Prologu (Gw 1, 1-18) u l-Epilopgu (Gw 21).[6]

Bi qbil ma' din it-teorija, J. Louis Martyn fil-ktieb famuż tiegħu, *History and Theology in the Fourth Gospel,* li ġie ppubblikat għall-ewwel darba fl-1968,[7] tana l-aktar teorija dettaljata ta' kif seta' inkiteb ir-Raba' Evanġelju f'sitwazzjoni li tirrifletti dak li kienet għaddejja minnu l-komunità li għaliha nkiteb dan l-Evanġelju, imsejħa bħala l-Komunità ta' San Ġwann.

Martyn jippreżenta argumenti sbieħ u tajbin li bihom jipprova juri kif wara l-kitba tar-Raba' Evanġelju hemm l-istorja ta' din il-komunità li għaddiet minn tliet fażijiet differenti. L-ewwel hemm dak li hu jsejjaħlu 'il-perjodu bikri' li jkopri qabel is-snin 70 u jwassal sas-sena 80. Martyn juża Ġw 1, 35-39 bħala test li fuqu jibni dan l-ewwel perjodu filwaqt li jġib argumenti biex jipprova juri kif dan l-Evanġelju oriġina permezz ta' numru ta' omeliji li fihom Ġesù jiġi ippreżentat lil-Lhud bħala l-Messija. B'dan il-mod, hawnhekk Ġesù jiġi muri bħala dak li fih twettqu t-tamiet messjaniċi għal

Israel, u allura b'dan il-mod Ġesù seta' jiġi msejjaħ bit-titli tradizzjonali messjaniċi kif naqraw f'Ġw 1, 35-39. Martyn jinnota illi f'dan kollu ma kien hemm xejn li seta' jweġġa' s-sentimenti tal-Lhud, inkella l-komunità tal-insara wara dan l-Evanġelju ma kinetx tiġi aċċettata sabiex tkun parti mis-sinagoga, bħalma jidher li kienet f'din l-ewwel fażi tal-kitba tar-Raba' Evanġelju. Fil-fatt, Martyn juża l-espressjoni "Lhud Insara" sabiex jiddeskrivi l-membri tal-komunità f'dan l-istadju tal-ħajja ta' din il-komunità. F'dan l-istadju, imbagħad, l-omeliji ġew miġburin flimkien, b'mod illi dawn skont Martyn, jiffurmaw dak li xi wħud mill-istudjużi jsejħu 'l-għajn tas-sinjali.'

It-tieni fażi fil-ħajja tal-komunità ta' San Ġwann huwa dak li Martyn isejjaħ bħala 'il-perjodu tan-nofs,' perjodu mmarkat minn żewġ ġrajjiet trawmatiċi. L-ewwel, il-membri tas-sinagoga bdew jissuspettaw u allura bdew jitolbu lill-membri tal-Komunità ta' San Ġwann sabiex jagħtuhom spjegazzjonijiet fuq dak li bdew jattribwixxu lill-persuna ta' Ġesù. Dan il-proċess ta' stqarrijiet u espulsjonijiet huwa maħdum b'mod drammatiku fil-ġrajja tar-raġel li twieled agħma kif naqraw fi Ġw 9. F'din l-istorja Martyn ra kif xi wħud minn dawn 'Insara Lhud' irnexxielhom jibqgħu jagħmlu parti mis-sinagoga, billi ħbew l-identità vera tagħhom (ara wkoll dak li nsibu fi 12, 42-43). Martyn issa juża l-espressjoni 'Lhud Insara' sabiex jiddeskrivi lil dawk li ġew imkeċċijin mis-sinagoga.

It-tieni trawma ġiet ikkawżata mit-theddida ta' persekuzzjoni fiżika u mewt (ara Ġw 1, 11; 10, 28-29; 15, 18; 16, 2). F'din is-sitwazzjoni, il-komunità bdiet tqis lilha nfisha li "m'mhijiex ta' din id-dinja" (ara 17, 1-26), li d-dinja tobgħodhom (ara 15, 18-16, 3; 16, 33).

It-tielet perjodu huwa wieħed aktar kompless. Skont Martyn, issa l-komunità ta' San Ġwann, bil-mod il-mod bdiet tiżviluppa l-identità proprja tagħha, filwaqt li bdiet tindirizza wkoll lil dawk l-Insara Lhud li baqgħu jagħmlu parti mis-sinagoga. Lil dawn bdew jgħidulhom li mhemmx triq tan-nofs. Fl-istess ħin, il-komunità bdiet tindirizza wkoll lill-insara Lhud oħra li tferrxu minħabba l-persekuzzjoni, meqjusa għalhekk bħala "ngħaġ oħra" (10, 16), bil-wegħda li jkun hemm merħla waħda taħt ragħaj wieħed.[8]

Dawn is-suġġerimenti kollha illi ppreżentajna s'issa dwar l-orġini tar-Raba' Evanġelju huwa fil-linja tal-istudju diakroniku li tiffoka fuq dak li hemm wara t-tradizzjoni tal-Evanġelju. F'kelma oħra, hawnhekk qisna qed nagħmlu xi eżerċizzju ta' arkeoloġija li fih nippruvaw inħaffru saffi differenti li jinsabu fuq xulxin sakemm naslu għall-qiegħ nett.

L-istudju sinkroniku tal-Evanġelju

Linja oħra ta' studju applikat għall-Evanġelju skont San Ġwann bil-mod il-mod bdiet tieħu post dik ta' qabilha fil-bidu tas-seklu preżenti. Dan hu dak li nsejħulu il-metodu *sinkroniku*, metodu li jqis it-test bibliku mhux bħala saff, kif rajna fil-metodu diakroniku, imma pjuttost it-test bibliku bħala *tieqa*.[9]

Wieħed mix-xogħlijiet bikrin f'din il-linja ġdida ta' studju applikat għar-Raba' Evanġelju huwa dak ippubblikat minn istudjuż Amerikan, Alan Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel.*[10] Minflok ma dan l-istudjuż ikkonċentra fuq l-għejun u t-tradizzjoni wara t-test finali tar-Raba' Evanġelju, Culpepper studja l-Evanġelju bħala 'letteratura'. B'dan il-mod, Culpepper irnexxielu jbiddel ir-rotta tal-istudju tal-Evanġelju billi kkonċentra fuq il-'wiċċ' [bl-Ingliż: *surface*] aktar milli fuq dak li hemm taħt it-test tal-Evanġelju. L-għan ewlieni tiegħu kien li jagħti valur lill-integrità u l-unità tal-kitba tar-Raba' Evanġelju fil-forma finali tiegħu kif jinsab għandna.

B'dan il-mod, Culpepper urina li l-esperjenza ta'

meta tiġi biex taqra t-test tal-Evanġelju, jiġifieri l-effetti li n-narrativa tħalli fuq il-qarrejja, hija aktar importanti milli wieħed jipprova jifhem l-istorja ta' kif seta' inkiteb l-Evanġelju. Ir-riżultat ta' din il-linja ġdida turi li l-Evanġelista kien tassew imħarreġ sewwa fl-arti tan-narrativa.[11]

F'din il-perspettiva, attenzjoni speċjali tingħata lill-mod kif in-nisġa tal-istorja tiżviluppa, dak li bl-ingliż jissejjaħ *the plot*. Culpepper, per eżempju, jinnota kif il-ġrajjiet huma ppreżentati f'ordni differenti minn dak li nsibu fl-Evanġelji Sinottiċi. Lil Ġesù nsibuh daqqa fil-Lhudija u daqqa fil-Galilija, filwaqt li l-konfrontazzjoni fit-Tempju huwa l-ewwel att pubbliku tiegħu aktar milli l-aħħar att pubbliku li wassal għall-aħħar provokazzjoni, bħalma naqraw fis-Sinottiċi.

Hekk ukoll fid-djalogi ta' Ġesù ma' tant karattri li jissemmew donnu li l-Evanġelista apposta jippreżenta lil dawn l-istess karattri qishom ma jifhmux dak li Ġesù jkun qed jgħidilhom. Xi drabi dan iseħħ billi l-Evanġelista juża espressjonijiet li għandhom aktar minn tifsira waħda. Kemm Ġesù kif ukoll l-għedewwa tiegħu donnhom li jitkellmu bl-idjoma tal-Evanġelista San Ġwann, filwaqt li l-istess temi jirrepetu ruħhom minn episodju għall-ieħor. Dawn ir-ripetizzjonijiet donnhom iservu sabiex permezz tagħhom l-awtur iwasslilna ċerti ideat li ried jagħtihom aktar importanza. Xbihat, kliem, temi, sinjali, konfrontazzjonijiet fuq il-Liġi u l-identità ta' Ġesù, il-preżenza tiegħu fil-festi f'Ġerusalemm, u d-djalogi mad-dixxipli u l-għedewwa tiegħu jirrepetu ruħhom matul in-narrativa. X'inhi għalhekk in-nisġa, *il-plot*, tar-Raba' Evanġelju?[12]

Xi wħud iżommu li dak li nsibu fil-Prologu meta f'1, 11-12 naqraw: "Ġie f'daru, imma niesu ma laqgħuhx. Imma lil dawk li laqgħuh tahom is-setgħa li jsiru wlied Alla, dawk li jemmnu f'ismu," huwa ġabra fil-qosor tal-istorja li l-Evanġelista jirrakkonta f'din in-narrativa tiegħu.

F'nofs oppożizzjoni ħarxa, ix-xogħol ta' Ġesù huwa li jirrivela lill-Missier billi jagħti xhieda għall-verità u jneħħi d-dnub tad-dinja. Ġw 16, 8-9 tikkarratterizza "id-dnub tad-dinja" bħala n-nuqqas ta' twemmin f'Ġesù, il-Mibgħut tal-Missier. Aktar ma' Ġesù jirrivela x'inhu x-xogħol li l-Missier tas-Sema tah sabiex iwettaq, aktar tiġi rivelata l-identità tiegħu filwaqt li aktar tiżdied l-opożizzjoni kontra tiegħu.

Fl-istess ħin din l-opożizzjoni kontra tiegħu tikxef min huma tassew dawk li emmnu fih u dawk li baqgħu ma emmnux. Iċ-ċentralità ta' dan il-konflitt hija kkonfermata mill-fatt li kważi nofs mill-użu tal-verb 'temmen' fit-Testment il-Ġdid insibuhom fl-Evanġelju skont San Ġwann jiġifieri 98 minn 239 darba!

L-istorja rrakkuntata fl-Evanġelju skont San Ġwann, mela, hija waħda li ddur fuq

kif il-karattri li jissemmew jaslu biex jagħrfu jew ma jagħrfux l-identità vera ta' Ġesù. Mhux biss, l-identità ta' Ġesù tiġi rivelata bil-mod il-mod b'sinjali u diskorsi ripetuti u permezz ta' tant xbihat, iżda wkoll kull episodju hu essenzjalment l-istess storja fil-qosor tal-Evanġelju kollu.

Meta nħarsu lejn dan l-Evanġelju minn din il-perspettiva, allura nibdew nindunaw li dan l-Evanġelju hu aktar magħqud flimkien u koorenti minn dak li konna naħsbu, għaliex l-unità tiegħu nsibuha aktar fuq l-effett li l-episodji wieħed wara l-ieħor iħallu fuq il-qarrej.

Referenzi

1 Għal analiżi sistematika tat-teorija ta' Bultmann dwar it-tliet 'sources'/għejun li huwa identifika meta jitkellem fuq l-oriġini tal-kitba tar-Raba' Evangelju, ara D. Moody Smith, *The Composition and Order of the Fourth Gospel: Bultmann's Literary Theory,* New Haven: Yale University Press, 1965.

2 Dwar 'l-għajn tas-sinjal' kif propost minn Bultmann u l-influwenza li din it-teorija ħalliet fuq studjużi li ġew wara ara, G. Van Belle, *The Signs Source in the Fourth Gospel: Historical Survey and Critical Evaluation of the Semeia Hypothesis* (= BETL 116), Leuven: Peeters, 1994.

3 Dwar it-testi tal-*Mandeans* użati minn Bultmann ara, A. H. B. Logan, "John and the Gnostics: The Significance of the Apocyrphychon of John for the Debate about the Origins of the Johannine Literature" in *The Johannine Writings,* ed. S. E. Porter and C. A. Evans, Sheffield: Sheffield University Press, 1995, 109-137.

4 Dwar dak li Bultmann isejjaħlu 'r-redattur ekklesjastiku' u l-influwenza tiegħu fuq testi li jitkellmu fuq is-sagramenti fl-Evanġelju skont San Ġwann, ara Francis J. Moloney, "When Is John Talking about Sagraments?" in *A Hard Saying: The Gospel and Culture,* Collegeville/MN: The Liturgical Press, 1989, 109-130.

5 Ara Raymond E. Brown, *The Gospel According to John,* 2 vols (= AB, 29, 29A), Garden City/NY, 1966-1970.

6 Ara wkoll Raymond E. Brown, *The Community of the Beloved Disciples: The Life, Loves and Hates of an Individual Church in New Testament Times,* New York: Paulist Press, 1979.

7 J. L. Martyn, *History and Theology in the Fourth Gospel,* Nashville: Abingdon, 1979.

8 Għal analiżi tajba fuq it-teorija ta' Martyn, ara l-istudju ta' John Ashton, *Understanding the Fourth Gospel,* Oxford: Oxford University Press, 2007.

9 Din il-metafora giet użata minn M. Krieger, *A Window to Criticism: Shakespeare's Sonnets and Modern Poetics,* Princeton/NY, Princeton University Press, 1964, 3. Ara wkoll N. R. Petersen, *Literary Criticism for New Testament Critics,* Philadelphia: Fortress, 1978, 19.

10 R.A. Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel: A Study in Literary Design,* Philadelphia: Fortress Press, 1983.

11 Kienu bosta l-istudjużi fuq l-Evangelju skont San Ġwann li mxew wara din il-linja ġdida ta' interpretazzjoni. Ara, per eżempju, W.G. Stibbe, *The Gospel of John as Literature. An Anthology of Twentieth-Century Perspectives,* ed. M. W. G. Stibbe, Leiden: Brill, 1993.

12 Hemm diversi studji dwar *plot* fl-Evanġelju skont San Ġwann. Ara pereżempju, J. A. De Rand, "Plot and Point of View in the Gospel of John," in *A South African Perspective on the New Testament. Essays by South African New Testament Scholars Presented to Bruce Manning Metzger During his Visit to South Africa in 1985,* ed. J.H. Petzer – P.J. Hartin, Leiden: Brill, 1986, 149-169.